

בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים

מבוא

מסורת חז"ל שיוסף יצא מבית האסורים בראש השנה (ראש השנה יא, ע"א). תאריך יום צאת יוסף מבית האסורים נותן בידינו קצה חוט, לתיארוך אירועים קודמים, ולהבנת פשרם. ביום ראש השנה בו יצא יוסף מבית האסורים, הוא מתמנה להיות משנה למלך מצרים, בעקבות פתרון חלומותיו של פרעה, אותם חלם פרעה לילה קודם, היינו ליל ראש השנה. על חלומותיו של פרעה מעידה התורה שהיו "מקץ שנתים ימים" (מ"א, א) להשבת שר המשקים לתפקידו הקודם, ולתליית שר האופים ע"י פרעה. מכאן שגם אירוע זה היה אף הוא בראש השנה.

על משך הזמן בו שהו שר האופים ושר המשקים יחד עם יוסף בבית האסורים נאמר: "ויהיו ימים במשמר" (מ', ד). לפי חז"ל, "ימים" פירושו שנים עשר חודש (רש"י שם). מכאן שאף יום כניסתם של שר המשקים ושר האופים לבית הסוהר היה בראש השנה, שנה קודם לכן.

יוסף עצמו שהה בבית הסוהר במשך שנים עשרה שנים (תנחומא וישב ט'). עשר שנים כנגד הדיבה שהוציא על עשרת אחיו, ועוד שנתיים מפני שביקש משר המשקים שיזכירו אצל פרעה ולא סמך על הקבי"ה (שמות רבה ז', א). אם נניח שאותם שנים עשרה שנה הם מיום ליום, הרי שגם יום כניסתו של יוסף לבית הסוהר היה בראש השנה.

הסיבה שבגללה הוא הוכנס לבית הסוהר הייתה בעקבות המעשה עם אשת פוטיפר ומעשה זה אירע "כהיום הזה" (ל"ט, יא) יום חג מיוחד. היה זה לאחר שנה שלימה בה ניסתה אשת פוטיפר מדי יום ביומו לפתות אותו "ויהי כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה" (ל"ט, י). מכאן, שאם יום כניסתו של יוסף לבית הסוהר היה בראש השנה בשל העימות עם אשת פוטיפר, הרי שגם מכירתו כעבד לפוטיפר הייתה בראש השנה.

בטבלה שלפנינו תיאורן של אותם שלוש עשרה השנים בה יוסף נמצא במצרים כעבד בבית פוטיפר, וכאסיר בבית הסוהר, כשהאירועים המרכזיים מתרחשים בראש השנה. (הטבלה היא על בסיס הטבלה המופיעה בספרו של אליעזר שולמן, סדר קורות בתנ"ך, עמ' 35).

שנת יוסף במצרים	שנת יוסף
ראש השנה בו נמכר יוסף לבית פוטיפר.	17
השנה שיוסף שרת אצל פוטיפר ראש השנה בו אירע המעשה עם אשת פוטיפר ויוסף נאסר.	1
	18
תשע השנים שיוסף ישב בבית הסוהר טרם שנאסרו שר האופים ושר המשקים.	2
	19
	3
	20
	4
	21
	5
	22
	6
	23
7	
ראש השנה בו נאסרו שר המשקים ושר האופים.	24
	8
	25
השנה בה ישב יוסף בבית הסוהר יחד עם שר המשקים ושר האופים. ראש השנה בו שוחרר שר המשקים ושר האופים נתלה.	9
	26
השנתיים שישב יוסף בבית הסוהר לאחר שיחרור שר המשקים (תליית שר האופים).	10
	27
ראש השנה בו עומד יוסף לפני פרעה ופותר חלומותיו ובו מתמנה למשנה למלך על מצרים.	11
	28
	12
	29
	13
	30

נברר עתה עייפ פסוקי המקרא ומדרשי חז"ל את נכונות התאריכים הללו, ואת משמעותם, לפי סדר התרחשותם. יוסף בבית פוטיפר, המעשה עם אשת פוטיפר, כניסתו של יוסף לבית האסורים עקב כך, פתרון חלומותיהם של שר המשקים ושר האופים, חלומותיו של פרעה ופתרוןם עיי יוסף.

א. "ואיך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלוקים" (ל"ט, ט)

יוסף נמכר לעבד, והוא מובל לבית פוטיפר שר הטבחים של פרעה. ניסיונותיו הקשים של יוסף החלו מיד עם כניסתו לבית פוטיפר. פוטיפר נקרא בשם זה מפני שפטם פרים לעבודה זרה, או מפני שהיה פוער עצמו לעבודה זרה (בראשית רבה פ"ו, ג), פוטיפר מושחת בתחום נוסף ומנסה לאנוס את יוסף במשכב זכור. כאן, בניסיון הראשון ניצל יוסף בזכות מלאך שסירס את פוטיפר ועל כן נקרא "סריס פרעה" (בראשית רבה פ"ו, ג).

פוטיפר עוזב מאז את יוסף לנפשו "ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל" (ל"ט, ו). דיברה תורה בלשון נקיה, ו"הלחם" – הכוונה לאשת פוטיפר שתלתה עיניה בעבד זה. היא תובעת בפה: "שכבה עמי" (ל"ט, ז) ויוסף ממאן בעקשנות. היא מנסה לפתותו בדרכים משונות: "בגדים שלבשה לו שחרית, לא לבשה לו ערבית, בגדים שלבשה לו ערבית, לא לבשה לו שחרית" (יומא לה, ע"ב). היא גם מאיימת עליו: "הריני חובשתך בבית האסורים, אמר לה: ה' מתיר אסורים. הריני כופפת קומתך, אמר לה: ה' זוקף כפופים. אמרה לו: הריני מסמאת את עיניך, אמר לה: ה' פוקח עיורים, (יומא שם). היא מנסה גם לפתות אותו בכסף והוא לא רוצה לשמוע לה, אפילו לא "לשכב אצלה להיות עמה" (ל"ט, ו), לשכב לידה באותה מיטה אף בלא תשמיש (בראשית רבה פ"ז, ו').

כל זה קורה במשך שנה שלימה. "אמר ר' יהודה בר שלום: יום יום, שנים עשר חודש. היתה מתגרה בו, ואין יום אלא שנים עשר חודש שנאמר 'מיום ליום ומחודש לחודש שנים עשר'" (תנחומא וישב ח'; ילקוט שמעוני וישב קמ"ד).

מדברי חז"ל גם ניתן ללמוד עד כמה יופיו של יוסף הטריד את אשת פוטיפר. יום אחד הביאה אשת פוטיפר נערות מצריות כדי שיראו ביופיו של יוסף: "מה עשתה אשת פוטיפר? נטלה אתרוגים ונתנה לכל אחת ואחת, כיון שהיו מסתכלות ביופיו של יוסף, היו חותכות את ידיהן, אמרה להן ומה אתם בשעה אחת כך, אני שבכל שעה ושעה על אחת כמה וכמה? ובכל יום משדלתו ביצרו" (תנחומא וישב ה'). גם אחר כך, כשיוסף כבר היה בבית האסורים אחרי המעשה שהיה: "היתה באה אצלו לבית הסוהר ואומרת לו התרצה לי, והוא אומר כבר נשבעתי" (ילקוט וישב, קמ"ח).

יוסף הוא הדוגמה הבולטת לאדם שמעמדו היה נחות ושפל והוא היה נתון ללחצים ולאיומים בשל אופיו המיוחד, ועל אף כל זאת הוא איננו מתפתה, אינו נכנע ועומד על שלו. המסר העיקרי בדבריו לאשת פוטיפר: "איך אעשה הרעה הגדלה הזאת וחטאתי לאלוקים" (ל"ט, ט).

כך מתאר הרמב"ם את קידוש השם הגדול שבמעשהו של יוסף: "כל הפורש מעבירה או עשה מצוה, לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא לבקש כבוד, אלא מפני הבורא ברוך הוא, כמניעת יוסף הצדיק מאשת רבו, הרי זה מקדש את השם" (רמב"ם יסודי התורה ה', י, וכן בפירוש המשנה בסוף מסכת מכות).

ב. "ויהי כהיום הזה" (ל"ט, יא)

גם אצל יוסף החלו להתגלע סדקים "ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה. ויהי אחר הדברים האלה ותשא אשת אדניו את עיניה אל יוסף" (ל"ט, ו-ז). הוא מפתח את יופיו ושוכח כיצד

הוא הגיע לבית פוטיפר: "כיון שראה עצמו מושל (בבית פוטיפר) התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, ואומר ברוך המקום שהשכחני מבית אבי, אמר הקב"ה אביך מתאבל, ואתה מסלסל בשערך! אני מגרה בך את הדב, מיד 'ותשא אשת אדניו' (רש"י שם ע"פ תנחומא וישב, ח'). ניסיונות פיתויה של אשת פוטיפר הם גזירת שמים, בשל העובדה שהוא שוכח את משפחתו ואביו.

במדרש אחר יש נימוק נוסף: "ייהי יוסף יפה תואר ויפה מראה", משל לגיבור שהיה עומד בשוק וממשמש בעיניו ומתקן בשערו ונתלה בעקבו. אמר: אנה גבר, אמר לו אי גבר את, הרי הדב קופץ לפניך". יוסף הפריז ביופיו, והקב"ה העמידו בניסיון. במשך שנה הוא דוחה, מסרב וממאן לכל אפשרות של פיתוי עד אותו יום "ויהי כהיום הזה" (ל"ט, יא), שאין איש בבית מלבד אשת פוטיפר, יוסף נכנס לבית "לעשות מלאכתו" (שם) מלאכתו ממש או לעשות צרכיו, "ושניהם לדבר עבירה נתכוונו" (סוטה שם).

כאן חל שבר, יוסף איננו עומד יותר בלחצים, הוא והיא נמצאים לבד בבית, אין אף אחד שם, זהו ייחוד מושלם. "לעשות מלאכתו ואין איש, בדק עצמו אם יעשה הנבלה הזאת, וראה כי יחדל מלהיות איש, אך ירד במדרגת בהמה" (פירוש "יפה תואר" לבראשית רבה פ"ז, ז').

יוסף שעמד עד עכשיו בסירובו מתחיל לחשוש שמא אולי יחטא בחטא החמור. אשת פוטיפר עוד מעט קט, תצליח להגשים את פיסגת חלומותיה, לאחר "מלחמת התשה" יום יומית עם יוסף: "ויהי כדברה אל יוסף יום יום" (ל"ט, ז). מאבקה מתחיל לשאת פירות, הנה היא זוכה במה שהיא רצתה כל הזמן. ברגע האחרון כשהיא כבר תופסת בבגדיו, כשהוא כבר נסחף בחטא, או אז: "באותה שעה באה דמות דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון ואמר לו: יוסף, עתידך אחיך שייכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות? מיד 'ותשב באיתן קשתו' (בראשית מ"ט, כד). אמר ר' יוחנן אמר ר' מאיר ששבה קשתו לאיתנו יופוזו זרועי ידיו. נעץ ידיו בקרקע ויוצאת תאותו מבין ציפורני ידיו. 'מידי אביר יעקב', מי גרם לו שיתקן על אבני אפוד, אלא אביר יעקב. (סוטה לו, ע"ב).

יוסף ניצל מהחטא החמור, מאותו חטא שסרב להיכשל על-ידו במשך שנה שלימה. אשת פוטיפר מעלילה עליו עלילה, וסופו של האירוע הוא, שיוסף מובל לבית הסוהר. היום בו התרחש האירוע שביניהם היה כנראה ראש השנה. אם יוסף בבית הסוהר שתיים עשרה שנה ויצא בראש השנה הרי שיום כניסתו לשם אף הוא בראש השנה.

ראש השנה הוא יום מתאים להתמודדות עם חטא ותשובה. שנה שלימה לעמוד בניסיון וכמעט להיכשל בראש השנה, ואכן הציל יוסף עצמו מהחטא החמור, בעצומו של יום הדין. בחז"ל יש תיאורים שונים, מה עניינו של אותו יום חג שלא היה אף אחד בבית מלבד אשת פוטיפר ויוסף, ראה סוטה לו, ע"ב: בראשית רבה פ"ז, ז ועוד.

יוסף עצמו בא הביתה לעשות חשבונות של רבו, אכן ראש השנה זהו יום של עשיית חשבונות, יום של חשבון נפש. ייתכן וכוונת יוסף הייתה גם לעשות חשבונות של רבו של עולם – הקב"ה, כפי שאכן עושים בראש השנה. "ויבוא הביתה לעשות מלאכתו – מה מלאכתו? שונה וקורא מה שלימדו אביו" (ילקוט שמעוני קמ"ו). אביו בוודאי גם לימדו על מעגל השנה ועל תחילתה של השנה שהוא יום של חשבון נפש, יום הדין – ראש השנה. הניגוד בין יחסו של יוסף ליום זה לבין יחסם של המצרים בולט לעין. אצל יוסף זהו יום רציני, יום של חשבונות, ואילו אצלם זהו יום של צחוק, יום של תיאטרון (ראה רש"י על אתר). ולכן מבחינת אשת פוטיפר אין יום מתאים לעשות את אשר היא זוממת כמו ביום הזה.

ר' יונתן בן עוזיאל מפרש שסירובו של יוסף "לשכב אצלה להיות עמה" (ל"ט, י) הוא מפני שהוא חשש: "למהוי מתחייב עמה ביום דינא רבא לעלמא דאתי". לא רצה להתחייב במעשה זה ליום הדין הצפוי לכל אדם בעולם הבא. אפשר גם לפרש את דברי ר' יונתן בן עוזיאל אחרת, הוא לא רצה להתחייב על מעשה חמור זה ביום הדין של העולם כולו דהיינו ראש השנה שעמד בפתח.

יוסף אמנם עומד בניסיון, ולכאורה לא מגיע לו שום עונש, להיפך הקב"ה הוסיף לו אות אחת על שמו – יהוסף מפני שקידש שם שמים בסתר (סוטה י, ע"ב), אבל כיוון שזהו יום של חשבונות, יום של פקידה, הקב"ה גלגל אותו לבית הסוהר בשל עוונות קודמים וישנים. "ראוי היה יוסף להנתן בבית האסורים מפני שהוציא דיבה על אחיו" (שמות רבה ז', א). יוסף נאסר על ידי בשר ודם וניתן ביד שר בית הסוהר, אך מאסרו הוא מאסרו של מלך העולם. גם למצרים היה ידוע שיוסף לא עשה דבר והכל מיוזמת אשת פוטיפר, אך כדי לא לביישה, שמו אותו במשמר בית הסוהר. העונש האמיתי ובית מאסרו היא סיבה אחרת, עונש מרביש"ע על מעשים אחרים, ובוה ד"נים ופקידתם הוא ביום בו נכתבים דיני בני אדם בספרים – בראש השנה.

ג. "חטאו משקה מלך מצרים והאפה" (מ', א)

יוסף נמצא תשע שנים בבית הסוהר, וגם שם את "אשר הוא עשה ה' מצליח" (ל"ט, כג). בראש השנה העשירית למאסרו מצטרפים למשמר שר בית הסוהר, עוד שני אסירים נוספים. שניהם שרים בתפקידים בכירים – שר האופים ושר הטבחים. יוסף מופקד לשמש ולשרת אותם. על משך שהותם בבית הסוהר נאמר: "ויהיו ימים במשמר" (מ', ז), "ימים" – "שנים עשר חודש" (רש"י). "שנה שלימה כדכתיב ימים תהיה גאולתו וכן ימים או עשור" (רש"י). הם היו שנה תמימה יחד עם יוסף כדי שיוכלו ללמד אותו טכסיסי מלכות על פי משך תקופת השנה כיצד לנהוג בכל אירוע. ("משך חכמה" לבראשית סוף פרשת וישב ותחילת פרשת מקץ).

כאמור, יוסף עומד לפני פרעה בראש השנה, שנתיים בדיוק מאותו ראש השנה בו הוכרע דינם של שר המשקים ושר האופים. אם הם היו במשך שנים עשר חודש בבית הסוהר, מכאן שגם יום כניסתם בשל חטאם, היה בראש השנה. חטאם של שר המשקים והאופים היה בראש השנה בו עשה פרעה "משתה לכל עבדיו" (מ', כ). אז ביום החשוב הזה נמצא זבוב בכוס פרעה, וצרור בתוך המאפה. פרעה מניחם במשמר. "משמר" במקרא זהו מקום מעצר ללא משפט עד אשר יבורר ויוכרע הדין. במקלל נאמר: "ויניחוהו במשמר, לפרש להם על פי ה'" (ויקרא כ"ד, יב). שם הם לא ידעו אם המקלל חייב כלל מיתה (סנהדרין ע"ה, ע"א). במקושש נאמר "ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו" (במדבר ט"ו, לד) שם ידעו שהוא חייב מיתה, אך לא ידעו איזו.

כעבור שנה, כשמתקרב שוב יום ראש השנה, יודעים שר המשקים ושר האופים כי קרב היום בו יוכרע דינם. טבעי הוא שחלומותיהם בימים שלפני יום זה יהיו קשורים במה שעתידי להתרחש. אכן בראש השנה הוכרע ונחתך דינם בידי פרעה המלך, מי ישפל ומי ירום, מי יחיה ומי ימות. יש גם בינוני שדינו תלוי ועומד, זהו יוסף. הוא כבר נמצא עשר שנים במשמר ללא הכרעת דין, והוא רוצה שגם לו ייעשה דין.

ייתכן ויוסף ידע שתמו ימי עונשו בשל הדיבה שהוציא על אחיו והוא רצה להסתייע בעזרת שר המשקים: "כי אם זכרתני אתך... והזכרתני אל פרעה" (מ', יד). השורש ז.כ.ר. במקרא מפורש בהקשר של דין ומשפט. ראש השנה נקרא "זכרון תרועה" (ויקרא כ"ג, כד). אחשוורוש מבקש את "ספר הזכרונות" (אסתר ו', א). כדי לדעת אם וכיצד נעשה הדין, ואז מגלה שלא נעשה דין עם מרדכי.

יוסף מבקש משר המשקים שיבקש מפרעה שיעשה עמו דין, הוא כבר יושב עשר שנים במשמר ולא הוכרע דינו. והסיבה שלא הוכרע דינו היא מפני שפוטלפר ידע שהצדק עם יוסף ולא לפי מה שסיפרה אשתו, אלא כדי שלא לבייש אותו ואותה, שמו אותו בבית הסוהר תחת חסותו של פוטלפר שר הטבחים עצמו (מ', ג-ד). שר המשקים שכח את יוסף וגם לא דאג שיעשה דין עמו, "לא זכר" "וישכחו" (מ', כג).

ד. "יום הולדת את פרעה" (מ', כ)

דינו של יוסף היה תלוי ועומד עוד שנתיים נוספות, "מפני שתלה בו יוסף את בטחונו לזוכרו הוזקק להיות אסיר שתי שנים שנאמר 'אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו, ולא פנה אל רהבים' (תהילים ב', ה) ולא בטח על מצרים הקרויה רהב" (בראשית רבה פ"ט, ג). בראש השנה שבא "מקץ שנתיים ימים" (מ', א) ליציאת שר המשקים והאופים, חגג שוב פרעה את יום הולדתו.

יום הולדת פרעה לפי חז"ל זהו יום גנוסיה של מלכים — יום שבו מעמידים את המלך (עבודה זרה דף י, ע"א). לדעה אחרת יום גנוסיה של מלכים זהו יום הולדתו הביולוגי (ירושלמי עבודה זרה א, ע"ב). ייתכן שכאן היה זה גם יום העמדת המלך דהיינו, יום מינויו ואכן באי בתשרי מונים למלכי אומות העולם (ראש השנה ב, ע"א), וייתכן שהיה זה אף יום הולדתו הביולוגי (בהגדרת המושג גנוסיה של מלכים נחלקו באופן דומה לבבלי ולירושלמי גם הרמב"ם והראב"ד בהלכות עבודה זרה ט', ה', ובנושאי הכלים).

מה תוכנו של יום זה אצל פרעה? "יום הולדת את פרעה, ויעש משתה לכל עבדיו, וישא את ראש שר המשקים ואת ראש שר האופים בתוך עבדיו, וישב את שר המשקים על משקהו... ואת שר האופים תלה" (ל"ט, כ-כב). מחד, משתה גדול, ומאידך, יום דין, יום משפט. "וישא" השורש י.ש.א במקרא קשור למנין ולספירה אך קשור גם למשפט ועל פי רוב בהקשר של סליחת עוון. בסדום נאמר: "ונשאתי לכל המקום בעבורם" (בראשית י"ח, כו). לאחר חטא המרגלים מבקש משה: "נשא עון ופשע... וכאשר נשאתה לעם הזה" (במדבר י"ד, יח-יט) "נשא אויל מרורך ומלך בבל בשנת מלכו את ראש יהויכין מלך יהודה מבית כלא" (מלכים ב', כ"ה, כז).

פרעה התחבט במשך שנה שלימה מה להכריע בדינם של שר המשקים והאופים. האמת היא, ששר המשקים ושר האופים עצמם לא חטאו, עבדיהם הממונים תחתם הם אלו שנמצא אצלם זבוב בכוס וצרור במאפה, "חטאו משקה מלך מצרים והאפה". חטאם הוא "לאדוניהם" — שר המשקים ושר האופים, שהם עצמם כפופים "למלך מצרים" (מ', טו). פרעה כועס על השרים מפני שיש להם אחריות מיניסטריאלית. השאלה היא עד כמה יכלו לשלוט במצב. הכרעת הדין הוא שזבוב בכוס היין זהו אונס ועל כן שר המשקים חוזר לתפקידו. ואילו צרור בתוך המאפה זוהי רשלנות. מתפקידו של שר האופים לוודא שזה לא יקרה, ולכן אותו תלה (ע"פ המלבי"ם לבראשית מ', א-ב).

אין יום מתאים כמו ראש השנה להכריע בדינם של בני אדם, ישנם חטאים שהם דומים ואף על פי כן הם שונים. בראש השנה מעיין המלך בדין, פוסק ומכריע. שר המשקים אומנם זכה בדינו, אך הוא גם עושה תשובה על כך. שנתיים לאחר מכן בראש השנה הוא אומר: "את חטאי אני מזכיר היום" (מ"א, ט) ואין יום מתאים יותר לויודי עוונות, מאשר אותו יום – ראש השנה.

ה. ועל המדינות בו יאמר – שובע גדול... רעב אחריהן

בלילה הקודם ליום ההולדת של פרעה בו הוא נוהג לעשות משתה לעבדיו ולהכריע בדינם ובמעמדם, הוא חולם שני חלומות שטורדים ומטריפים את מנוחתו. הוא מבין שהחלומות על הפרות והשיבולים אינם סתם חלומות אלא חלומות בעלי מסר משמעותי. החרטומים מנסים לפתור את חלומותיו, אבל "אין פותר אותם לפרעה" (מ"א, ח), על לבו של פרעה לא מתקבלים הפתרונות. חז"ל אומרים שפרעה לא קיבל את פתרונות החרטומים מפני שבחלומות הוא גם ראה את הפתרון, וכשהחרטומים פתרו לו הוא זכר שאין הוא הפתרון הנכון, עד שבא יוסף ופתר לו אותם נכון. "ופרעה חלם" (מ"א, א), "וכי כל הבריות אינם חולמים! אתמהה. אלא חלמו של מלך כל העולם הוא" (בראשית רבה פ"ט, ד). זהו אכן לא חלום פשוט. אין זה חלום אישי, זהו יום הדין של כל העולם, ומלך מלכי המלכים מעביר מסר דרך החלום, למלך בשר ודם החזק ביותר באותם ימים, פרעה. זהו יום בו נקבע דינו של העולם "ועל המדינות בו יאמר... איזו לרעב ואיזו לשבע" (ירושלמי ראש השנה א' ג') ועל כן מתפעם פרעה מהחלומות ומוטרד מהם.

ו. הממליך מלכים – "ראה נתתי אתך על כל ארץ מצרים" (מ"א, מא)

יוסף פותר את חלומות פרעה והוא מקבל סמכויות רחבות ביותר. "על פיר ישק כל עמי" (מ"א, נ), מקבל את טבעת המלך (מ"א, מב) והוא מורכב במרכבת המשנה (מ"א, מג). יוסף עולה ממעמד של אסיר בבית המשמר שעדיין לא נחרץ ונקבע דינו, למספר שניים בממלכה, ובפיו לקבוע ולחרוץ גורלות של אנשים, מדרגה אחת פחותה מהדרגה הגבוהה ביותר. יוסף כיפר בשנות ישיבתו בכלא על חטאו בהוצאת דיבה על אחיו. וכעת משכופר לו, הוא מתמנה למלך. בראש השנה מונים למלכי אומות העולם וביום זה הוא מתמנה למלך על אומות העולם.

המקור ממנו לומדים חז"ל שיוסף יצא מבית האסורים בראש השנה, והומלך גם באותו יום הוא מפסוקים בספר תהלים: "תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו כי חק לישאל הוא משפט לאלוקי יעקב. עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים, שפת לא ידעת אשמע, הסירותי מסבל שכמו" (תהלים פ"א, ד-ז).

תקיעת השופר היא הכרזה ליציאה לחרות כמו שתוקעים ביום כיפור ביובל ואז יוצאים העבדים לחרות. "עדות ביהוסף" – ביום זה שמו עדי זהב על יוסף "וישם רביד זהב על צואריו" ("מצודת דוד", תהלים שם) וביום זה הוא מתמנה על ארץ מצרים. "שמו בצאתו על ארץ מצרים". ביום זה נפסק סבלו של יוסף איש שכס "הסירותי מסבל שכמו", "שפת לא ידעתי אשמע" – זהו המדרש על המלאך גבריאל שבא ולימדו שבעים לשון. ביום בו תוקעים בשופר, ביום המכוסה ביותר בחודש, בו לא נראית הלבנה באי בתשרי, ביום זה שמו בצאתו על ארץ מצרים. הממליך מלכים ולו המלוכה.

סיכום

ראש השנה הוא לא רק יום צאתו של יוסף מבית האסורים, והתמנותו על ארץ מצרים. ראש השנה הוא ציר מרכזי, שבו מתרחשים האירועים המרכזיים. במשך אותם שלוש עשרה שנה יוסף נמצא במצרים כעבד וכאסיר. הוא נכנס לבית פוטיפר בראש השנה, מתמודד מול ניסיונות של חטא, וניצל ביום ראש השנה מחטא חמור ביותר. הוא עושה תשובה ברגע האחרון ומקדש בכך שם שמים. הוא מובל לבית סוהר מפני שהקב"ה עושה איתו דין על עבירות אחרות. לאחר תשע שנים מצטרפים אליו לשנה שני אסירים, שר המשקים ושר האופים. **מראש השנה עד ראש השנה**. גם אצלם ראש השנה הוא תאריך מרכזי. פרעה מציין את יום הולדתו, יום התמנותו בראש השנה של המלכים באי תשרי, ועושה דין ומשפט בעבדיו ביום זה.

ביום הדין של העולם מעביר הקב"ה מסר דרך חלומות פרעה על הצפוי לעולם מבחינת רעב ושובע. לבסוף, לאחר שתיים עשרה שנים, **בראש השנה יוצא יוסף מבית הסוהר ומתמנה למלך על מצרים, יום מלכותם של אומות העולם.**

(המשך מאמרה של ד"ר צפורה שויצקי מעמ' 120)

כמו: תנאי קיום קשים בגלות, היעדר שלום בקהילה, עוני ורדיפת עושר. מסקנתו היא שיש לפקח על סביבתו של הנער ולהרחיקו מכל גורם העלול להכשילו. המהר"ל אינו מתעלם מגורמים שאין לאדם שליטה עליהם כמו גודל שכלו של האדם – מעין ה"מנה השכלית" הנמדדת ע"י הפסיכולגים בימינו. קלינברגר מפרש⁸ שהכוונה לסוגי חשיבה אצל אנשים שונים: חשיבה אנליטית, חשיבה מדעית, חשיבה פילוסופית, חשיבה מוסרית, והכל לפי רצון הקב"ה.

אין ספק שהמהר"ל הוא אחד מגדולי הפדגוגים בישראל. אין הוא תומך בדרך הקצרה להצלחה בלימוד, ובמיוחד כשהנושא הנלמד הוא קשה ומופשט. ניסיון ללמד את החומר בזמן קצר בלי להתאימו לטבעו של הילד, בלי להקפיד על התפתחות הנושאים מן הקל אל הכבד ובלי לעורר את התעניינות הנער תגרור לידיעה שטחית היעדר הבנה וכמובן לשכחה מהירה.